

OSVRT NA NEKE NOVINSKE IZVJEŠTAJE O POTRESU U PODRAVINI 1938. GODINE

REVIEW OF 1938 PODRAVINA EARTHQUAKE NEWSPAPER REPORTS

Ivica ZVONAR

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

Odsjek za povijesne znanosti, Zagreb

zvonar@hazu.hr

Primljeno / Received: 15. 3. 2016.

Prihvaćeno / Accepted: 7. 6. 2016.

Pregledni rad

Review

UDK / UDC 550.348(497.5-3Podravina)“1938”(046)
94(497.5-3Podravina)“1938”

SAŽETAK

Autor u radu donosi prikaz izvještaja zagrebačkih novina Jutarnji list i Obzor te tjednika Hrvatska Straža, kao i koprivničkog tjednika Podravske novine o potresu iz 1938. godine koji se snažno osjetio u Podravini, a u određenoj mjeri i na širem prostoru sjeverozapadne Hrvatske te dijelom i u susjednim zemljama. Potres je izazvao materijalne štete na objektima i zabrinutost među pučanstvom pogođenih područja.

Ključne riječi: Podravina, potres, 1938. godina

Key words: Podravina, earthquake, year of 1938

UVOD

»Razdoblje između dva svjetska rata donijelo je Koprivnici i Podravini stagnaciju u svakom pogledu: u gospodarskom, demografskom i kulturnom.«¹ U tom je vremenu, prema dostupnim popisima stanovništva iz 1921., 1931. i 1948. godine, na prostoru koprivničke, đurđevačke i ludbreške Podravine 1921. živjelo 133 786, 1931. ukupno 138 415, a 1948. godine 136 092 stanovnika. Koprivnica je u tom periodu najveći grad u Podravini, i 1921. broji 8115, 1931. ima 7934, a 1948. godine 8663 stanovnika.² U razdoblju od početka 20. stoljeća pa sve do izbijanja svjetske ekonomske krize, koprivnička industrija te sekundarna i tercijarna djelatnost grada se uspješno razvijala, ali potom počinje stagnirati, i u godinama pred Drugi svjetski rat doživljava izraziti pad.³ Nepovoljni gospodarski trendovi, rubni položaj uz državnu granicu i složene političke prilike u monarhističkoj Jugoslaviji negativno su se odrazile na svakodnevicu podravskog prostora.⁴ Pored spomenutih poteškoća, Podravinu je u proljeće 1938. godine zadesio i potres.

¹ Za osnovne informacije usp. Dragutin Feletar, »Značenje geografskog položaja i demografskih osobina za razvoj Koprivnice u prošlosti i sadašnjosti«, *Koprivnica: grad i spomenici*, Zagreb, 1986., str. 14. Detaljnije o prilikama u Podravini između dva svjetska rata usp. Dragutin Feletar, *Podravina: općine Đurđevac, Koprivnica i Ludbreg u prošlosti i sadašnjosti: knj. 1.: povijesno-geografski pregled od paleolita do 1945. godine*, Koprivnica, 1988., str. 272-374.

² Mirko Korenčić, *Naselja i stanovništvo Socijalističke republike Hrvatske 1857-1971.*, Zagreb, 1979., str. 259, 343, 399. Također, usp. Dr. Z. V., »Koprivnica u brojkama«, *Podravske novine: informativni tjednik za Koprivnicu i njenu okolicu* (Koprivnica), god. VIII, br. 42, 16. X. 1937., str. 1-2. Na ovome mjestu želimo napomenuti da je u vrijeme potresa 1938. godine podravski prostor bio dio Savske banovine. Manja upravna jedinica bio je srez / kotar, koji se sastojao od upravnih općina. Primjerice, koprivnički srez / kotar je brojio deset upravnih općina – Drnje, Đelekovec, Gola, Hlebine, Koprivnički Ivanec, Legrad, Novigrad, Peteranec, Sokolovac i Ždala. Također, srezovi su bili i Đurđevac i Ludbreg.

³ Danijel Kovačić, »Kratki pregled koprivničkog gospodarstva u međuratnom razdoblju«, *Podravski zbornik*, 24-25(1998./1999.), str. 137-155.

⁴ Glede političkih i gospodarskih prilika u Podravini usp. Vladimir Šadek, *Političke stranke u Podravini 1918.-1941.*, Samobor, 2009., te Mira Kolar-Dimitrijević – Hrvoje Petrić, *Prilozi povijesti seljačkog pokreta u*

NOVINSKI IZVJEŠTAJI O POTRESU: KRATKI PREGLED⁵

Zagrebačke novine *Jutarnji list*⁶ i *Obzor*⁷ u ponedjeljak 28. ožujka 1938., dan nakon potresa, donose prve vijesti o potresu koji se u nedjelju 27. ožujka, malo iza podneva, snažno osjetio u Podravini, ali i u Zagrebu te na širem prostoru sjeverozapadne Hrvatske, kao i u susjednim zemljama. Dosta je pozornosti potresu bilo posvećeno i u tjedniku *Hrvatska Straža*⁸. Također, o potresu je pisao i koprivnički tjednik *Podravske novine*⁹. Njihove izvještaje ćemo ukratko prikazati u tekstu koji slijedi.

Jutarnji list je u ponedjeljak 28. ožujka 1938. na prvoj stranici istaknuo naslov velikim crvenim slovima – obično su slova bila crna – »Potres u Zagrebu«. Uslijed potresa zabilježene su materijalne štete na pojedinim objektima. Građanstvo se bilo uznemirilo, a mnogi su istrčali na ulicu bez kaputa.¹⁰ Seizmografi u Geofizičkom zavodu su »počeli registrirati potres u 12 sati 16 minuta i 38 sekunda u Zagrebu. Udaljenost iznosi oko 70 kilometara od Zagreba u smjeru zapad-sjevero-zapad, što upućuje, da se epicentar potresa nalazio u predjelu sjevero-zapadno od Bilogore i Kalnika. Potres je bio jak, pa je u epicentru snaga potresa bila između 7 i 8 stupnjeva MCS, što znači da je uzrokovao štete. Analizom

Podravini (od početaka do 1945. godine), Koprivnica, 2015. Također, ukratko o demografskim, gospodarskim i socijalnim prilikama na koprivničkom području od 1929. do 1941. godine usp. Željko Krušelj, *U žrvnju državnog terora i ustaškog terorizma: politička zblivanja u koprivničkoj Podravini od objave šestosiječanjske diktature do sloma Kraljevine Jugoslavije: 1929.-1941.*, Koprivnica, 2001., str. 9-17.

- ⁵ U hrvatskoj historiografiji o potresu u Podravini 1938. godine nema zasebnih radova napisanih od strane profesionalnih povjesničara, pa se nadamo da će ovaj prilog potaknuti daljnja istraživanja na tome planu. No, treba reći da postoje prilozi koji spominju potres iz 1938., a pisani su od strane publicista ili stručnjaka s područja građevinarstva i srodnih disciplina - npr. usp. Josip MOKROVIĆ, »Bilogorski potres 27. ožujka 1938.«, *Priroda: popularni ilustrirani časopis Hrv. prirodoslovnog društva u Zagrebu*, god. 28(1938), br. 7., str. 200-204.; Veselin SIMOVIĆ, »Potresi na zagrebačkom području«, *GRAĐEVINAR*, 52 (2000), br. 11, str. 637-645.; Branko BEGOVIĆ, *Pitomača kroz prošlost 1 : [Elektronička građa] : prilozi za povijest Pitomače*, Pitomača, 2015. Također, kratki spomen potresa iz 1938. godine može se putem odgovarajućeg web preglednika naći i na stranicama raznih web portala.
- ⁶ *Jutarnji list* izlazi u Zagrebu od 28. veljače 1912. do 13. travnja 1941. godine. Tijekom Prvog svjetskog rata imao je i popodnevno izdanje. Izdavala ga je tiskara Ignjata Granitza, a od 1920. Tipografija grafičko-nakladnički zavod d. d. Prvi urednik bio je Viktor Prosenik. U razdoblju između dva svjetska rata bio je jedan od najuglednijih zagrebačkih dnevnika (s prosječnom nakladom od 20 000 primjeraka dnevno). Najistaknutiji su urednici (1920.–1926.) E. Demetrović, koji ga je osuvremenio i komercijalizirao po uzoru na zapadnoeuropske listove, te (od 1926. do posljednjega broja) J. Horvat, koji mu je dao prohaesesovsku orijentaciju i vratio mu smirenost i ozbiljnost. U međuratnom su vremenu na stranicama *Jutarnjeg lista* surađivala tada najpoznatija hrvatski književna, publicistička i znanstvena pera. Usp. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29627> (pristup ostvaren 8. II. 2016.)
- ⁷ *Obzor* je politički dnevnik koji je izlazio u Beču od 1860. do 1871., a potom u Zagrebu od 1871. do 1941. godine. U razdoblju nakon 1905. deklarirao se kao nezavisni politički dnevnik, a dugi niz godina (1905–40) uređivao ga je M. Dežmana, koji ga je učinio informativnijim. Godine 1918. dosegao je nakladu od 15000 primjeraka, a potom je postupno izgubio značaj na hrvatskom medijskom prostoru. Nakon Dežmanove smrti list je vodio R. Maixner od njegova konačnoga gašenja u travnju 1941. godine. Usp. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44664> (pristup ostvaren 8. II. 2016.)
- ⁸ *Hrvatska straža* je katolički dnevnik koji je izlazio u Zagrebu u nakladi Pučkoga društva za dobru štampu. Počela je izlaziti u srpnju 1929., a obustavljena je u siječnju 1941. godine. Odgovorni urednik bio je I. Bogdan, glavni urednik Mario Matulić, a ravnatelj J. Šimrak. Jedini je hrvatski list koji se pojavio nakon uvođenja Šestosiječanjske diktature (1929.). U svojem je programu bio izrazito desne orijentacije. Prilikom obustavljanja naklada je iznosila 5000 primjeraka. Usp. o tome <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=26423> (pristup ostvaren 8. II. 2016.)
- ⁹ *Podravske novine* bile su tjednik koji je izlazio u Koprivnici od 1. ožujka 1930. do 19. travnja 1941. godine. U početku je izdavač bio Konzorcij Podravske novine, a potom Vlado Malančec, zatim Tiskara Braća Loborec te na kraju Tiskara Valko Loborec. Na mjestu urednika bili su tijekom izlaženja: Beno Wolfensohn, Andro Pavlović, Vlado Malančec, Valko Loborec, Mih. Pavlović, Martin Široki, Ivan Paprika i Dušan Ožegović. O listu usp. zapis u on-line katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice - http://katalog.nsk.hr/F/9D2C53E9A-3BAYUN4CBPA4FYBU5F9DI23N3E91U4NU3PC14A7YP-73265?func=full-set-set&set_number=000861&set_entry=000002&format=999 (pristup ostvaren 8. II. 2016.) Također, o *Podravske novine* te njezinom dugogodišnjem novinaru i uredniku Dušanu Ožegoviću usp. Mira Kolar-Dimitrijević, »Ožegovići u Koprivnici od polovice 19. do polovice 20. stoljeća«, *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci*, sv. 14(2012), br. 1, str. 25-44.
- ¹⁰ »Potres u Zagrebu«, *Jutarnji list* (Zagreb), god. 27, br. 9400, 28. III. 1938., str. 1.

može se ustanoviti da je uzrok potresa u spuštanju terena. U Zagrebu je spuštanje terena bilo vrlo veliko. Potres je trajao nekoliko sekundi, ali igla na manje osjetljivom seizmografu bilježila je pokrete zemlje sve do 12 sati i 33 minute, što znači, da su drhtaji zemlje trajali kojih 16 minuta.«¹¹ U Koprivnici ima mnogo porušenih dimnjaka, oštećenih krovova, i raspucalih zidova u privatnim kućama. Stradali su franjevački samostan, zgrada Gradskog poglavarstva, župna crkva i dvor, zgrada Realne gimnazije i pučke škole, pravoslavna crkva, židovski hram, gradska električna centrala, dimnjaci gradske ciglane i ciglane braće Krčmar. Od privatnih zgrada stradale su: svratište Car, kuća odvjetnika dr. Šćerbaka i dr. Radančevića, kuće Josipa Fuchsa, Milana Eisenstetera i Josipa Šajera. »Pločnici u gradu puni su opeka srušenih fasada. Ljudskih žrtava nema. Prema izjavi šefa gradjevinskog gradskog ureda g. Ravnikara šteta se cijeni u Koprivnici NA PREKO 2 MILIJUNA DIN.«¹² Treba ovdje istaknuti da je nakon potresa 1938. godine franjevački samostan u Koprivnici popravljan pod vodstvom o. Norbert Žaliga. »Istočno krilo u tadašnjem obliku bilo je dugo 26 m, a široko 9,70 m. Visina prizemlja i kata bila je 7 m, a visina krovišta 5,6 metara.«¹³ Inače, crkva sv. Antuna Padovanskog je u tri stoljeća svoga postojanja u Koprivnici doživjela tri snažna potresa – 1778., 1880. i 1938. – a franjevci su je uz pomoć vjerničkog puka uvijek uspješno popravili.¹⁴

U ludbreškom se kraju, izvještava *Jutarnji list*, potres najslabije osjetio, ali »šteta prouzročena u koprivničkom i gjurjevačkom kotaru je dosta velika«.¹⁵ U tom kontekstu spominju se oštećenja u Koprivničkim Bregima, Novigradu Podravskom, Virju, Kloštru, Đurđevcu, Kataleni. Štete od potresa zabilježene su također u Bjelovaru i Virovitici, a postradala su i sela u podnožju Bilogore. Potres se osjetio u Križevcima, Varaždinu i Čakovcu. »Ovaj potres bio je jedan od najjačih što ga je doživjela Podravina i izazvao je među pučanstvom paniku i strah da se ne ponovi. Ukupna šteta od potresa u Podravini moći će se tek naknadno ustanoviti.«¹⁶

Geofizički zavod iz Zagreba poslao je na teren svoja dva stručnjaka da ispitaju »sve što je u vezi sa potresom«, i da o tome naprave izvještaj, a banska uprava će formirati komisiju za procjenu štete.¹⁷ Uzrok potresa je »pomicanje tla vjerojatno gora u području Kalnika i Bilogore«.¹⁸ Geofizički zavod na Griču izdao je i posebno priopćenje glede potresa, u kojem je spomenuto da su »u petak 25. III. U 10 sati 5 minuta i 31 sekunde« njihovi seizmografi zabilježili »slabi potres iz udaljenosti od okruglo 70 kilometara«.¹⁹ Uslijedio je potom snažan potres 27. ožujka iza podneva, te 28. ožujka »još jedan umjereni potres u 14 sati 18 minuta i 35 sekunda iz istog epicentra«.²⁰ Jači potresi bili su na tom prostoru, ističe se u *Jutarnjem listu*, zabilježeni u studenom 1778., u veljači 1878. te u prosincu 1883. godine.

Jutarnji list u svojim vijestima javlja o štetama u Bjelovaru i okolici, u Koprivnici u Virovitici i Klenovniku. Također, napominje se da je potres, ali bez materijalne štete, bio ovih dana zabilježen još u Petrinji, Sisku, Osijeku Dugoj Resi, Slavonskome Brodu, Kostajnici.²¹ Pored toga, potres se osjetio u Grazu, u Leibnitzu te drugim štajerskim mjestima, kao i u Beču. Izazvao je paniku među stanovništvom, ali nije bilo ozbiljnijih materijalnih šteta.²² U srijedu, 30. ožujka, iza 3 sata ujutro, ponovno se

¹¹ »Jedan od najjačih potresa zadnjih godina«, *Jutarnji list*, god. 27. br. 9400, 28. III. 1938., str. 1.

¹² »Štete od potresa u cijeloj doljnoj Podravini«, *Jutarnji list*, god. 27. br. 9400, 28. III. 1938., str. 1-2.

¹³ Ivy Lentić-Kugli, »Kronologija i građa za povijest sakralnih objekata u Koprivnici«, *Koprivnica: grad i spomenici*, Zagreb, 1986., str. 216.

¹⁴ Paškal Cvekan, *Tristo godina samostana i crkve u Koprivnici: 1675.-1975.*, Koprivnica, 1975., str. 16.

¹⁵ »Najslabije se osjetio potres u ludbreškom kotaru«, *Jutarnji list*, god. 27. br. 9400, 28. III. 1938., str. 1.

¹⁶ »Ljudskih žrtava nema nigdje«, *Jutarnji list*, god. 27. br. 9400, 28. III. 1938., str. 1.

¹⁷ »Nema opasnosti od eventualnih daljnjih potresa«, *Jutarnji list*, god. 27. br. 9401, 29. III. 1938., str. 10.

¹⁸ *Isto.*

¹⁹ *Isto.*

²⁰ *Isto.*

²¹ »Katastrofalne posljedice potresa«, *Jutarnji list*, god. 27. br. 9401, 29. III. 1938., str. 12.

²² »Potres se osjetio i u Austriji«, *Jutarnji list*, god. 27. br. 9401, 29. III. 1938., str. 14.

osjetio potres u Novigradu Podravskom, Koprivnici i Bjelovaru te je izazvao paniku među stanovništvom.²³

Potres je teško oštetio varaždinsku crkvu, a škola u Koprivničkim Bregima se mora srušiti jer je jako stradala.²⁴ Šteta u Bjelovaru prema nekim procjenama iznosi 800.000 dinara, a u općini Trojstvo je 2 milijuna dinara. U selu Rakitnici bilo je srušeno 26 kuća, isto toliko je oštećenih, a čitava je ostala samo jedna zgrada od ukupno 80. »Nešto manje, ali vrlo jako, stradala su sela Šemovac i Keglevac, a najbolje je, kao nekim čudom, prošla Hampovica, koja je smještena u sredini tih mjesta. Ljudi se iseljuju mjestimice iz kuća, jer se boje, da će se uslijed napuknutosti zidova kuće srušiti.«²⁵

Na primjeru sela Šemovci, koje se nalazi podno Bilogore na podravskoj magistrali na raskrižju puteva prema Koprivnici, odnosno prema Đurđevcu i Virovitici, ilustrativno ćemo na osnovu zapisa kroničara iz *Spomenice crkve Sv. Križa u Šemovcima*, pokazati kako su mještani doživjeli potres, odnosno kakve su bile posljedice te kako je tekla obnova postradale mjesne crkve Sv. Križa. »Dana 27. ožujka zadesio je selo Šemovci i ostalu okolicu strašan potres. U 12 sati i 30 minuta poslije podne potresla se zemlja uz podzemnu tutnjavu. Lakši udarci čuli su se i slijedećih dana. Od potresa stradalo je cijelo selo, ali najviše kapela Sv. Križa. Zidovi su popucali na više mjesta, a sa bolte glavne lađe pala je cigla u površini od 1m². Makar je kapelica stradala jako ipak je narod hrlio u nju da se zahvali Bogu da ga (je, op. I. Z.) sačuvao od veće nesreće. Prvu pomoć za popravak kapele Sv. Križa poslao je presvjetli gospodin monsignor i kanonik zagrebački Dr Franjo Barac – u iznosu od 5000 (pet hiljada) dinara uz popratno pismo (...). U ime cijelog sela kao našem domaćem i rođenom sinu u Šemovcima najljepša mu hvala i od Boga plata.«²⁶ Crkva Sv. Križa spada u župu Sv. Martina u Virju, a župnik Martin Kovačević je o potresu u *Spomenici župe Sv. Martina* napisao: »Kapela sv. Križa u Šemovcu još je najviše stradala. Ne samo da je krov uzmemiren i zidine su raspucale, već je i crkvena bolta znatno raspucala pače se jedan dio bolte i srušio... «²⁷ Tijekom 1939. bili su obavljani popravci na crkvi u Šemovcima, a dio mještana, kako svjedoči *Spomenica crkve Sv. Križa u Šemovcima*, novčanim je prilozima pomogao popravak crkve.²⁸ Župnik Kovačević zapisao je u župnoj spomenici da je novac koji je poslao mons. Barac bio iskorišten za one poslove obnove koji su bili najhitniji. Trebalo je što prije obaviti popravak krova glavne lađe do tornja, ravnog dijela krova nad svetištem i sakristijom, zatim popravak luka u unutrašnjosti glavne lađe te sanirati pukotinu na stropu. Šemovačka je crkvena blagajna, zaključuje župnik Kovačević, u obnovi sudjelovala s 3.000 dinara, a mještani su darovali 10 hektolitara mošta »utrškom toga kao i selskim nametom obaviti će se ostali popravci izračunani na 20.000 din.«²⁹ Mjesni Crkveni odbor (Kopas, Cikoš, Vinković, Gajbud i Vlahović) je 26. studenoga 1939. u Šemovcima pregledao crkvu i »pronašao sve u redu«, pa je stoga zidarskom majstoru Hatadiju koji je vodio radove dao »priznanje da je posao dovršen«.³⁰

U kratkom članku objavljenom na stranicama *Obzora* u ponedjeljak 28. ožujka 1938. bilo je spomenuto izvještava da se u nedjelju 27. ožujka u 12.16h osjetio potres u Zagrebu. Seizmografi Geofizičkog zavoda su potres zabilježili na udaljenosti 70 km od Zagreba u predjelu Bilogore i Kalnika. »Uzrok potresa je spuštanje terena (...) drhtaji zemlje [su, op. I. Z.] trajali 16 minuta«, a među pučanstvom u

²³ »Ponovno se osjetio potres«, *Jutarnji list*, god. 27, br. 9402, 31. III. 1938., str. 13.

²⁴ »Ustanovljene štete od potresa«, *Jutarnji list*, god. 27, br. 9406(?), 3. IV. 1938., str. 12. Glede izgradnje nove škole u Koprivničkim Bregima bilo je problema jer »srešena banska je uprava« I ministarstvo prosvjete su odbili molbu općine za novčanu pomoć. O tome usp. članke »Gradnja osnovne škole u Kopr. Bregima«, *Podravske novine*, god. X, br. 7, 18. II. 1939., str. 3, te »Sjednica gradskog zastupstva«, *Podravske novine*, god. X, br. 17, 209. IV. 1939., str. 2.

²⁵ »Šteta u bjelovarskom kraju iznaša oko 5 milijuna dinara«, *Jutarnji list*, god. 27, br. 9406(?), 3. IV. 1938., str. 12.

²⁶ Arhiv crkve Sv. Križa u Šemovcima (dalje: ASVK), *Spomenica: knjiga II.*, str. 1-2. O F. Barcu usp. Ivica Zvonar, *Mons. dr. Fran Barac: (1872.-1940.): život i djelo*, Zagreb, 2012.

²⁷ Arhiv Župe Virje (dalje: AŽV), *Spomenica župe Virje: 1809.-1978.*, str. 198.

²⁸ ASVK, *Spomenica: knjiga II.*, str. 3-5.

²⁹ AŽV, *Spomenica*, knj. I., str. 198.

³⁰ AŽV, *Zapisnik šemovečkoga crkvenoga odbora od 26. XI. 1939.*

Zagrebu »nastala je pojmljiva panika«.³¹ U Zagrebu, osim pucanja stakala i zidova kuća, nije bilo većih šteta. »No iz drugih mjesta pokrajine primili smo izvještaj, gdje je potres napravio veće štete, ali srećom ljudskih žrtava nigdje nije bilo. U Koprivnici je srušeno mnogo dimnjaka, krovovi su oštećeni, i popucali zidovi na privatnim kućama. Najteže je stradala franjevačka crkva, u kojoj se srušio svod a toranj raspucao. Na zgradi gradskog poglavarstva popucali su zidovi. Fasada nove zgrade gradskog poglavarstva srušila se zajedno sa satom. U pravoslavnoj crkvi popucao je svod, a i toranj tako raspucao da prijete opasnost da se sruši. Potres se takodjer jako osjetio popraćen tutnjavom u Bjelovaru, pa je i tamo bilo štete.«³² Potres je izazvao »veliku paniku« u Varaždinu, Čakovcu, Virovitici i drugim mjestima.³³

Obzor javlja da se i sljedećega dana, 28. ožujka, u 14.30h ponovno osjetio potres oko Novigrada Podravskog, Kloštra, u Bregima gdje je znatno oštećena zgrada pučke škole te na prostoru Bilogore, gdje su najteže stradala sela Trojstvo i Kapela, kao i tvornica crijepa u Paunovcu. Potres je bio »popraćen podzemnom tutnjavom«, a seljaci u pogođenim krajevima traže hitnu pomoć.³⁴

Početkom travnja 1938. je i zagrebački tjednik *Hrvatska Straža* izvijestio o velikom potresu diljem Podravine koji je 27. ožujka nakon podneva prouzročio velike štete. U Koprivnici su mnogi objekti bili oštećeni. »Teško su oštećene neke javne zgrade, a u franjevačkoj crkvi srušio se na klecala zapadni dio svoda, dok je toranj na sjevernoj strani znatno napukao.«³⁵ Na franjevačkom samostanu su napukli i zidovi, srušilo se pročelje nove zgrade gradskog poglavarstva, napukao je dimnjak u gradskoj električnoj centrali, a oštećenja su vidljiva na župnom dvoru i crkvi te na pravoslavnoj crkvi i židovskom hramu, kao i na zgradama pučke škole i realne gimnazije. Srušeni su vrhovi dimnjaka dviju ciglana, a nastradale su i mnoge privatne kuće. »Prema procjeni mjerodavnih smatra se, da šteta od potresa iznosi preko dva milijuna dinara.«³⁶ Potres je prouzrokovao materijalne štete u gotovo svim mjestima u Podravini. »Naročito je oštećena Koprivnica, Virje, Kloštar Podravski, Novigrad Koprivnički Bregi, Đurđevac. Ljudskih žrtava nije nigdje bilo, ali je zato među pučanstvom vladalo veliko uzbuđenje.«³⁷ Potres se osjetio u Bjelovaru, Križevcima, Varaždinu, Virovitici i Međimurju.

U Đurđevcu su stradale mnoge kuće, pa ih dosta više nije bilo pogodno za stanovanje te su se morale zbog opasnosti odmah srušiti. Stradala je i srednjovjekovna utvrda Stari grad te župna crkva, a posebno su nastradale starije građevine. »Mnogi su ostali bez objeda, jer im se prolio iz posuda. Koji su se vozili biciklima, pali su na tle, kao da ih je tko bacio, koji su bili na kanalu, kažu, da su se obale jedna drugoj nagibale, tako da se voda dizala u kanalu. Marva je po štalama poustajala, živad se skupila u hrpu i počela kriješati. Ljudi, koji su se nalazili u sobama, bježali su kud je koji znao i preko prozora su skakali.«³⁸ Nastala je »velika panika«, i mnogi nisu htjeli spavati u kućama.³⁹ Potres je nanio štete u Rakitnici, Hlebinama, Kladarama, Novigradu Podravskom. Materijalne štete su bile velike, a udar potresa osjetio se i 28. ožujka te još i drugih dana. *Hrvatska Straža* 11. rujna 1938. je javila da se povremeno se čuje podzemna tutnjava u Jagnjedovcu u općini Sokolovac, pa zbog bojazni od novog potresa »još uvijek vlada među stanovnicima neizvjesnost«.⁴⁰

³¹ »Izvještaj o jučerašnjem potresu«, *Obzor* (Zagreb), god. 78, br. 70, 28. III. 1938., str. 3.

³² *Isto*.

³³ *Isto*.

³⁴ »Ponovni udarac potresa u koprivničkom kotaru«, *Obzor*, god. 78, br. 71, 29. III. 1938., str. 3.

³⁵ »Veliki potres diljem cijele Podravine«, *Hrvatska Straža: tjednik za katolički dom* (Zagreb), god. VI, br. 14, 3. IV. 1938., str. 10.

³⁶ *Isto*. O iznosima štete u Koprivnici usp. »Štete na javnim zgradama u Koprivnici«, *Podravske novine*, god. IX, br. 14, 2. IV. 1938., str. 1.

³⁷ »Veliki potres diljem cijele Podravine«, *Hrvatska Straža: tjednik za katolički dom*, god. VI, br. 14, 3. IV. 1938., str. 10.

³⁸ »Velike štete od potresa u Podravini«, *Hrvatska Straža*, god. VI, br. 15, 10. IV. 1938., str. 11.

³⁹ *Isto*.

⁴⁰

Koprivnički tjednik *Podravske novine* izvještava: »U nedjelju 27. ožujka u 12 sati 16 m i 30 s začula se u Koprivnici snažna podzemna tutnjava, koju je popratio žestok valoviti potres. Potres, koji je potrajao 5 sekundi, prouzročio je u Koprivnici velike štete«. ⁴¹ Porušeni su bili mnogi dimnjaci, a na većini kuća raspucali su zidovi. Najteže je u gradu stradao franjevački samostan, dok je u gradskom predgrađu Bregima jako stradala zgrada škole. U koprivničkom je srezu potres također prouzročio poprilične štete, a napose je teško stradala općina Novigrad Podravski gdje su pojedine zgrade opasne za stanovanje. »U Donjoj Podravini, napose u đurđevačkom srezu štete su od potresa velike (u Virju i okolnim selima ima i srušenih kuća) pa se njihova veličina ne može ustanoviti prije dok ne budu sakupljeni svi potrebni podaci koji se uredovno sakupljaju.« ⁴² Pretpostavlja se da je epicentar potresa pod obroncima Bilogore, a velike štete su zabilježene u bjelovarskom i virovitičkom srezu. Tvrdi se da je to jedan od najjačih potresa na prostoru sjeverne Hrvatske u proteklih sto godina. Potres se tih dana ponovio pet puta, ali u slabijoj mjeri. Ponovni udari potresa su se posebice osjetili u okolici Novigrada, Virja i Đurđevca te u Koprivnici. Stanovništvo je prestrašeno, a došli su stručnjaci iz Beograda i Zagreba da ispitaju teren i ustanove točan epicentar. Potresu su prethodile podzemne tutnjave u Jagnjedovcu. Sada se utvrđuje šteta, a stanovništvo očekuje pomoć i odštetu od države. ⁴³ Treba napomenuti da se podzemna tutnjava u Jagnjedovcu čula još od Božića 1937., a prestala je nakon potresa 27. ožujka 1938. godine. Ponovno se od 11. travnja 1938. »čuje po 2 do tri puta kroz dan ili kroz noć čas jača čas slabija podzemna grmljavina«, pa taj fenomen bi što prije trebali ispitati geološki stručnjaci. ⁴⁴ Podzemna tutnjava u Jagnjedovcu je nakon nekoliko dana prestala, a opet se začula 18. i 22. kolovoza 1938. ⁴⁵ Dana 29. i 30. rujna 1938. se u Koprivnici i okolici opet osjetio potres. »Ovi potresi osjetili su se još u jugoistočnom i jugozapadnom dijelu koprivničkog kotara sve do Križevaca. Štete nijesu nigdje prouzročili, jer su srećom bili mnogo slabiji i kraći od prvog onog potresa od 27. ožujka, koji je bio u posljednjih stotinu godina jedan od najžešćih u Podravini. Sudeći prema području, koje se je ovaj puta potreslo naslućuje se da (je, op. I. Z.) epicentar spomenutih potresa na istom mjestu: u Bilogori.« ⁴⁶ I ovom prigodom se napominje da se u Jagnjedovcu povremeno čuje podzemna tutnjava, pa stoga »očekuje se s pravom, da će nadležne vlasti već jednom dati ispitivati po geološkim odnosno geofizičkim stručnjacima i ovu neobičnu pojavu ispod Jagnjedovca, koja je tim značajnija što se javlja gotovo u samom epicentru zaredalih podravske potresa«. ⁴⁷ I kasnije, primjerice 1940. godine u Jagnjedovcu se povremeno čula podzemna tutnjava, i putem tiska se upozoravalo na taj fenomen. ⁴⁸

ZAKLJUČAK

U nedjelju 27. ožujka 1938., malo iza podneva, došlo je do potresa koji se snažno osjetio u Podravini, ali i u Zagrebu te u određenoj mjeri i na širem prostoru sjeverozapadne Hrvatske, kao i u susjednim zemljama. Sam je potres izazvao materijalne štete na objektima i zabrinutost među pučanstvom pogođenih područja. O potresu i njegovim posljedicama izvještavao je tadašnji tisak.

Zagrebački *Jutarnji list* je u ponedjeljak 28. ožujka 1938. godine na prvoj stranici kao udarnu vijest istaknuo naslov o potresu. U istome je broju donio još tri članka o zbivanjima u svezi potresa. I sljedećega su dana bila na stranicama *Jutarnjega lista* objavljena tri članka o potresu. Također, situacija oko potresa nastavila se pratiti i narednih dana, pa možemo reći da je *Jutarnji list* posvetio puno pozornosti potresu u Podravini i široj okolici.

⁴¹ Dušan Ožegović, »Potres«, *Podravske novine*, god. IX, br. 14, 2. IV. 1938., str. 1.

⁴² *Isto*.

⁴³ *Isto*.

⁴⁴ Dušan Ožegović, »Podzemna tutnjava u Jagnjedovcu«, *Podravske novine*, god. IX, br. 17, 23. IV. 1938., str. 4.

⁴⁵ »Ponovna podzemna tutnjava u Jagnjedovcu«, *Podravske novine*, god. IX, br. 34, 27. VIII. 1938., str. 2.

⁴⁶ Dušan Ožegović, »Potresi u Podravini«, *Podravske novine*, god. IX, br. 39, 1. X. 1938., str. 1-2.

⁴⁷ *Isto*.

⁴⁸ D. [Dušan] O. [Ožegović], »Podzemna tutnjava u Jagnjedovcu ...«, *Podravske novine*, god. XI, br. 5, 3. II. 1939, str. 2.

Druge zagrebačke novine *Obzor* donijele su 28. ožujka 1938. tek kraći izvještaj o potresu u Podravini, a idućega su dana također kratko izvijestile o ponovnom potresu na koprivničkom području.

Prilično opširno je o potresu pisano na stranicama zagrebačkog tjednika *Hrvatska Straža*. Početkom travnja 1938. bio je objavljen članak o potresu diljem Podravine, a pisano je i o štetama koje je izazvao. Također, na stranicama *Straže* ukazano je i na fenomen podzemne tutnjave u Jagnjedovcu.

Koprivnički tjednik *Podravske novine* izvještavale su u više navrata o potresu u podravskome kraju. Tijekom travnja 1938. godine objavljeni su iz pera novinara Dušana Ožegovića članci o potresu i njegovim posljedicama te štetama, a bilo je doneseno i nekoliko nepotpisanih članaka. Također, krajem ljeta i ujesen 1938. ukazano je nerazjašnjen fenomen podzemne tutnjave u Jagnjedovcu, odnosno na ponovne udare potresa koji su se osjetili u Podravini. Dušan Ožegović je o fenomenu tutnjave u Jagnjedovcu pisao i početkom veljače 1939. godine.

SUMMARY

The author presents a brief overview of *Jutarnji list* and *Obzor* dailies and *Hrvatska Straža* weekly from Zagreb, as well as Koprivnica's *Podravske novine* weekly newspaper about 1938 earthquake, which was strongly felt in Podravina and to some extent in northwestern Croatia and some neighboring countries. The earthquake caused material damage to buildings and concern among the population. Zagreb's daily *Jutarnji List* dedicated full attention to the earthquake in Podravina and the greater area, while the *Obzor* covered the earthquake in just a few brief statements. On the other hand, the earthquake was quite extensively covered by the dailies, Zagreb's *Hrvatska Straža* and Koprivnica's *Podravske novine*.